

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 21. januarja 1863.

Gospodarske stvari.

Oklic.

Ker po službenih naznanilih goveja kuga, ktera že od mesca listopada l. l. razsaja v vojaški Granici in drugod na Hrvaškem, se je zatrosila tudi v sevniški okraj na Štajarsko, deželna vlada za potrebno spoznava, ljubljanski sejm, ki bo prihodnji pondeljek, to je 26. dan t. m., prepovedati, da se ne sme živina na ta sejm od nikodar pripeljati. Da je tedaj živinski sejm ljubljanski prepovedan, se daje očitno na znanje s tem pristavkom, da naj se vsak po tej zapovedi ravna.

C. k. deželna vlada v Ljubljani 16. pros. 1863.

Kako je z govejo kugo na dalje.

Iz okolice sevniške na Štajarskem se nam naznanje, da od 9. dneva tega mesca je goveja kuga nekako potihnila, ki je v Rajhenberku, Šedunu, Gorici in na Čajni čez 50 živinčet pobrala, ki so ali poginile ali pa pobite bile. „Naj Vam pri tej priliki — nam piše naš gosp. dopisnik B. S. — povem, kaj nemarnost dela. 8. dne t. m. zbolil nekemu kmetu čajnske soseske troje goved; drugi dan poklicana komisija spozná, da je goveja kuga, ter dá živinčeta ceniti, potem pa hitro pokončati, in zapové, kar je pri takih rečeh potrebno; kmetu je bilo zagotovljeno postavno povračilo, in gotovo bi se mu bilo plačalo, ako bi se ne bilo zvedilo pozneje, da nesrečnež ni oklicov in ukazov svoje kantonske in srenjske gosposke poslušal, ampak se po zapeljivih mazačih zapeljati dal. Že starega leta dan namreč mu krava zbolí, in ker se je menda za meso njeno bal, ni prišel, kakor postava velevala, županu to povedat, ampak letí po dva tukaj dovolj znana mojstra-skaza; ona spoznata, da kravo (kakor pri nas pravijo), „žabica“ dere, in mu dasta za dobro plačilo tudi nekaj močnih zdravil. Al vse to je bila nesreča velika. 4. tega mesca zjutraj je mogel kravo že zaklati, meso je pa po navetu gori omenjenih mož v dim obesel. 9. dan t. m. so mogle še ostale troje goveda njegove zavolj kužne bolezni pokončane biti. Ta dan je tudi komisija prijem bila, — al on je od zaklane krave — molčal. 13. dan t. m. se je še le vse to zvedilo, in brž se je preiskava zoper njega začela, in česar treba zavolj kuge, po vseh tukajšnjih soseskah oestro zapovedalo. In tako je nesrečnež vse odškodovanje svoje pobite živine zapadel in bode še kaznovan. Zgled za tiste, ki mislijo, da jim njih svojglavnost kaj pomaga! Pa tudi ona dva mazača bode gosposka po postavi pokorila.“

Po dopisu c. kr. deželnega glavnega poveljstva v Zagrebu od 15. t. m. goveja kuga v notranjih krajih Bosne še zmiraj hudo razsaja, proti hrvaški meji,

zlasti v okolici Prédorski pa nekoliko odjenjuje; čisto brez kuge pa je le edina Drventaška nahija. V nekterih bosniških krajih tudi ovce bolehajo za metljaji, konji pa za tifusom. Pa tudi ljudje mrjó za legarom in drisko. Bosnjaki v turške vraže zatelebani ne pokopujejo skor nobene mrhe.

Na Hrvaškem se je po dopisu kr. deželnega poglavarstva od 6. t. m. goveja kuga tudi na Trsatu in Podvežici blizo Reke prikazala.

V grof Jelačičevem kr. banskem graničarskem regimentu ima goveja živina bolezen na gobcu in parkljih.

Po dopisu c. k. deželnega poglavarstva štajarskega od 19. t. m. je te dni tudi na Vranskem eno govedo za kugo zbolelo.

Gospodarska skušnja.

* Da iz gnoja ne izpuhti rodovitna moč — naj se dela tako: 4 do 6 funtov tako kakor moka zmletega gipsa ali pa 33 funtov prav na drobno podelane šôte (Torf) imata toliko moči na 100 funtov ali cent gnojnice, če se ž njo dobro pomeša gips ali pa šota, da iz nje ne more izpuhteti amonjak, ki je v gnoji duša rodovitnosti. Gips ali šota tisto stvar, ki nam iz gnojnice v nos drega in smrdí in ki se v učenem kemijskem jeziku „amonjak“ imenuje, zgrabita tako, da nikakor ne more zbežati iz gnojnice, tedaj ostane v nji in gnoj obdrži potem vso svojo moč. Gips ali šota sta dober kup; truda s tem ni dosti, da se večkrat gnoj potrese ali gnojnica pomeša ž njima, dobiček pa je tolikšen, da bi vsi gospodarji gotovo delali tako, ako bi le vedili, da umno gospodarstvo je kaj več, kakor — le hruške peč'!

Natoroznanske stvari.

Nekoliko o zraku in njega pomenu za življenje človeško.

Ako skozi okno gledamo na dalnje v nebo kipeče gore, vémo sicer, da se med nami in med gorami prostora obilo širi; al na zrak, ki to napolnuje, kar se nam dozdeva praznota, mnogokrat še ne mislimo; ko pa stopimo čez prag, opominja nas lahko pihljanje na-nj, akoravno nam še ne razodeva svoje prave moči in oblasti. Ko pa začne veter drevesa šibiti in se v vihar premenivšemu mogočne košate drevesa priklanjajo, če pesek prenaša in krog naših hiš žvižga in tuli, če kot orkan drevesa ruje in hiše podera, takrat spoznamo silno moč razkačenega zraka.

Zrak pa ima še drugo moč, za nas še važnejšo, on ima oblast čez naše življenje, čez vse organsko življenje. Ako ima zdravnik pri mrtvem novorojencu vprašanje rešiti: ali je dete že mrtvo na svet prišlo ali

pa je po rojstvu še živel, ogleduje naj prej pljuča. Če so trde, če se v vodi utopé, je to gotovo znamenje, da v pljučah ni bilo zraka, da tedaj dete po rojstvu ni živel; pljuča, v ktere je bil stopil zrak, plavajo na vodi, ker so lažje kot voda. Zrak v pljučah tedaj razsodi, ali je dete po rojstvu živel ali ne. S prvim dihlijem začne se življenje, z zadnjim se konča. Glejte važnosti zraka! Za življenje vendar še ni zadosti, da imamo zraka, ampak zrak, ki ga sopemo, mora biti čist, nepopačen; zrak pa, ki je že enkrat v pljučah bil, ktere smo izsopili, ni več za rabo, je popačen, skor bi rekel strupen, kajti vse, kar je v njem redivnega bilo, šlo je že v kri.

V dokaz, kako potreben je čist zrak za življenje in kako škodljiv, strupen je tak, ki smo ga izsopili, naj nam bo naslednja dogodba. Pozimi leta 1848 jadra nek parobrod od Angležkega proti Ameriki. Ko na morji vihar nastane, ukaže kapitan vsem ptujcom (bilo jih je okoli 200), naj bi doli v kajuto šli. Bila je ta izba sila majhna za toliko množico, le 18 čevljev dolga, 12 široka in 7 visoka. Lahko si vsak sam misli, kako so bili revčki nabasani. Ako bi jim bil ladjini vodja majhine okenca odprte pustil, saj bi bili sopsti mogli, akoravno težavno; on pa dá okenca trdo zapreti, kakor tudi vrata. Morali so nesrečneži isti zrak vedno in vedno zopet sopsti. Tega ni bilo mogoče prestati; kmali pade eden za drugim, slabeji stokajo, močnejši vpijejo, kolnejo, le eden butne v vrata, priteče na površino ter pové kapitanu strašno novico. Kapitan pa krmar dolj hitita, in glej groza! — dva in sedemdeset je že mrtvih ležalo, mnogo pa umirajočih. Trupla mrtvih so bile zvite kot od božjasti, kri jim je crlela iz oči, ušes in nosa. Kdo je kriv bil te strašne nesreče? Kdo drug kot kapitan, ki ni vedil, da je čist zrak za življenje neogibno potreben, da je zrak, ktere ga izsopemo, spriden, in da je sprideni zrak ravno tako moriven kot strup.

Pa saj ne potrebujemo tako strašnih dokazov, akoravno bi jih lahko še mnogo našli; pogledjmo le ljudi, mlade in stare, ki veliko časa ali dan na dan bivajo v zaprtih ali tesnih staniščih zlasti v mestih, in vidili bomo, kako so blede in vpadeni. Res, da tudi na kmetih jih mnogo stanuje v majhnih, nezdravih stanicah, al sreča je za-nje to, da ne tiče celi ljubi dan med zidovjem; stopivši čez prag so na zelenem, pihljá jim nasproti hladna sapica, ktera spet popravlja, kar je pokvaril puhli zrak v njih stanicah.

Gotovo je, da že enkrat vdihani zrak ni več za rabo, ampak da je škodljiv in strupen. Sili se nam pa zdaj prašanje: ali moremo vés zrak porabiti, kolikor ga je v sobi? Znabiti moramo vedno le tisti zrak vživati, ki je blizo krog nas? Res, ako bi zrak v stanici nepremakljivo, na miru stal, morali bi zmiraj le tisti zrak rabiti, ki bi ravno krog nas bil, al zrak se v ograjenem, zaprtem prostoru, v stanici ravno tako premikuje, kot zunaj. Samo tako je mogoče, da tudi oddaljeni še ne sprideni zrak do nas pride. Ako v kot naše izbe kapljico kake dišave vlijemo, ne bo dišalo samo v okolici kapljice, ampak duh se bo kmalo po vsi sobi razširil. Al bi se to moglo zgoditi, ko bi zrak nepremakljivo stal? Kdo drug ko zrak raznaša delce omenjene dišave po vsi sobi?

Kakor vse druge telesnine je tudi zrak stegljiv in skrčljiv; gorkota tudi zrak razteguje, mraz ga krči in gosti. V stanici ima pa naš život veliko več lastno gorkoto kot zrak, kateri nas obdaja. Zrak tedaj, dotikaje se našega trupla, se razgreje in kviško dviguje, kakor tudi zrak, ki ga izsopemo; kajti on ima toploto našega trupla. Tako nastane vedna sapa, ktera izsopeni, razgreti in škodljivi zrak od nas nosi, nam pa novega, čistega, zdravega dopeljuje.

Gledati nam je tedaj le na to, da v izbah nikdar čistega zraka ne pomanjkuje. Pri vratih, oknih, pri peči itd. sicer vedno unanjega zraka notri pride, al to kratko malo ne zadostuje, sosebo čé je soba majhna, ali čé veliko ljudi v nji prebiva.

Skrbimo tedaj vedno, da se naše stanovanje mnogokrat prezrači (saj se vendar tako lahko in brez vseh stroškov zgodí); glejmo sosebo na izbe, v kterih spimo, da bodo snažne in polne čistega, zdravega zraka, in obvarovali se bomo mnogih bolezni, obvarovali prezgodnje smrti. Ne zabimo nikdar, da stanovanja naše nimajo okna le zato, da se zaperajo in se tako gorkota v njih obdrži, temuč tudi zato, da se večkrat, vsaki dan, odperajo in nam čisti zrak v sobo puščajo.

A. Z.

Narodopisne stvari.

Novi dokazi, da Panoni so bili Slovenci.

Spisal Davorin Terstenjak.

Panonov nima noben stari pisatelj očitno in naravnost za Ilire. Ako Appianos (Illyr. 24) piše: „Pajoni so dol od Pajonov — ilirski izseljenci“ — misli na Pajone kraj Strymona, kateri so po Herodotu (5, 13) bili sorodnici maloazijskih Teukrov, po Strabonu (VII, Epis.) pa bili so Phrygov.

Grški pisatelji so Panone in Pajone z enim istim imenom poznamovali; al že Dion (49, 36) se je tožil, da Grki krivo rabljajo ime Pajonov pri rodu, ki ga Rimljani Panone imenujejo.

Druge pomislke zgodovinarjev sem že v tem časopisu razjasnil (glej „Novice“ 1859 str. 131 itd.), kakor tudi ta okoliščina pričuje za različnost Panonov in Ilirov, da Tacit (Germ. XXVIII., XLIII) poseben jezik Panonom pripisuje, in sicer pri Osih in Arabiskih, kateri so med keltskimi, germanskimi in sarmatskimi rodovi v okrožji virov Vislinih stanovali, in kterim so ti rodovi kot „alienigenis“ velike davke nakladali.

V tem okrožji pa v starem času nikdar nista prebivala Thrak ali Ilir, temoč zraven gori omenjenih rodov — Slovan; tedaj je jasno kot beli dan, ker so Osi panonski jezik govorili, da so Panoni mogli biti Slovani.

Že ime Osi, Osones ima slovenski pomen in sicer znači „in cola cacuminum“, od os „Spitze“, oslja*) „Wetzstein“, „der zuspitzende Stein“, in da so Osoni prebivali kraj osov — ostrih vrhov in po ostrih vrhah potrjuje Tacit, pisaje: „omnesque hi populi pauca campestrum, caeterum saltus et vertices (osi) montium jugumque insederunt.“

Še druga okoliščina pričuje za slovansko narodnost Osov, ker rod z enakim imenom Ptolomaj imenuje zraven Veltov, kterih so od vseh zgodovinarjev za Slovane priznani, in ki so stanovali „*τῶν Ὀσωνέδικῶν κόλπῳ*“ — ad venedicum sinum, današnji „kurischer Haff“: — *ὁπέρουζ' Ὀσίοι (ἢ Ὀσσοί)* glej Ptolom. Geogr. Bibl. γ. κεφ. ε.

Že sem na drugem mestu dokazal, da poznavanje za bivola pri Panonih: bonas, je slovansko in pomenja naravnost „mužnato živad, das Sumpftier“, dalje: panoš, panuš, kakor so Panoni imenovali platnéno oblačilo z rokavi = rusk. panj, panja, slov. ponja = ponjava.

Al še druge besede iz jezika starih Panonov so nam zapisali stari pisatelji, in sicer poznavanja za pivo.

*) Na Štirnem blizo Mozirja je ojstra gora, na kateri stoji cerkev sv. Križa. Veli se Oslja gora = acutus mons — ali nemščina jo je prestavila v „Eselberg“ namesto „Scharfenberg“, „Spitzberg“.